

Prof. dr Zoran Ivošević*

OKONČANJE PARNIČNOG POSTUPKA U SLUČAJU NEPOTPUNE PROCESNE ZAJEDNICE NUŽNIH SUPARNIČARA (Komentar zakonske odredbe i sudske odluke)

Prema članu 211. stav 1. Zakona o parničnom postupku (*Sl. glasnik RS*, br. 72/11), nužno suparničarstvo postoji ako po zakonu ili zbog prirode pravnog odnosa tužba mora da obuhvati sva lica koja su učesnici spornog materijalnopravnog odnosa.

Po članu 256. Porodičnog zakona, na primer: tužba radi osporavanja materinstva mora da obuhvati – dete, ženu koja je upisana kao majka deteta i muškarca koji se smatra ocem deteta; tužba radi utvrđivanja očinstva mora da obuhvati – dete, majku deteta i muškarca koga majka smatra ocem deteta; tužba radi osporavanja očinstva mora da obuhvati – dete, majku deteta i muškarca koji tvrdi da je otac deteta; tužba radi poništavanja priznanja očinstva mora da obuhvati lice koje je dalo izjavu o priznanju i lice koje se saglasilo sa tim priznanjem.

Priroda spornog materijalnopravnog odnosa determiniše nužno suparničarstvo u procesnim zajednicama titulara zajedničke svojine, nepodeljene zaostavštine, zaloge, stvarnih službenosti, prava na zajedničkim delovima zgrade i drugih nedeljivih prava, koji ističu imovinske pretenzije prema drugim licima (aktivno suparničarstvo) ili se brane od imovinskih pretenzija drugih lica (pasivno suparničarstvo).

Zbog nedeljivosti spornog materijalnopravnog odnosa, nužni suparničari se, po članu 210. Zakona o parničnom postupku, smatraju kao jedna parnična stranka, pa se prema svima spor može rešiti samo na jednak način. Da bi tako bilo, parnične radnje delatnih suparničara deluju i na suparničare koji ih nisu preduzeli.¹

* Redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta Union u Beogradu u penziji
e-mail: zoraniv@sbb.rs

1 Ivošević, Z., 1979, *Suparničarstvo*, doktorska disertacija, Pravno-ekonomski centar, str. 86–130; Poznić, B., Rakić Vodinelić, V., 2010, *Građansko procesno pravo*, Savremena administracija, str. 176–179.

Ovde će biti reči o načinu okončanja parničnog postupka kad procesna zajednica nužnih suparničara nije potpuna.

1. KOMENTAR ČLANA 211. STAV 2. ZAKONA O PARNIČNOM POSTUPKU

O načinu okončanja parničnog postupka kad procesna zajednica nužnih suparničara ne obuhvata sve učesnike spornog materijalnopravnog odnosa, u teoriji i praksi postoje dva shvatanja. Prema jednom shvatanju, tužbu treba odbaciti, po nekima zbog neurednosti,² po nekima zbog nedostatka procesne legitimacije.³ Prema drugom shvatanju, tužbeni zahtev treba odbiti zbog nedostatka stvarne, aktivne ili pasivne legitimacije.⁴

U našoj sudskoj praksi bila su zastupljena oba shvatanja, sve do usvajanja načelnog mišljenja Saveznog vrhovnog suda, broj 1/60 od 4.4.1960. godine, u kojem se, između ostalog, kaže: „Kad tužba ne obuhvati kao tužene sva lica koja treba da obuhvati, sud je dužan da postupi po pravilima određenim u članu 98. (sada 101) Zakona o parničnom postupku. Tužba koja je dopunjena i podnesena sudu u roku koji sud odredi, smatra se kao uredno podnesena onog dana kad je prvi put podnesena.”

Posle ovog načelnog mišljenja, sudovi su u slučajevima nepotpune procesne zajednice nužnih suparničara parnični postupak okončavali rešenjem o odbacivanju tužbe, ukoliko u ostavljenom roku nije bila upotpunjena preostalim subjektima spornog materijalnopravnog odnosa. Tako je bilo sve do 12. februara 2012. godine, kada je stupio na snagu važeći Zakon o parničnom postupku.

Prema članu 211. stav 2. tog zakona, ako svi učesnici spornog materijalnopravnog odnosa nisu obuhvaćeni tužbom kao stranke, sud će da odbije tužbeni zahtev kao neosnovan. Po ovoj odredbi, u slučaju nepotpune procesne zajednice nužnih suparničara, postupak se okončava presudom, dakle, meritornom odlukom, što više odgovara principu da se svi nužni suparničari smatraju kao jedna parnična stranka. Bez jednog ili nekih nužnih suparničara, stranka nema pun kapacitet a bez njega nema ni

2 Triva, S., 1972, *Građansko-procesno pravo I*, str. 360, 361; Rosenberg, L., 1954, *Lehrbuch das deutschen zivilprozessrecht*, pp. 441, 445; Blomeyer, A., 1936, *Zivilprozessrecht*, p. 614.

3 Rakić Vodinelić, V. u: Poznić, B., Rakić Vodinelić, V., 2010, str. 177, 178.

4 Poznić, B., 1989, *Građansko procesno pravo*, Savremena administracija, str. 346; Culja, S., 1957, *Građanski parnični postupak FNRJ*; Ivošević, Z., 1979, str. 104–106; Petscek, G., 1963, *Des österreichische zivilprozess*, p. 302; Costa, S., 1955, *Manuale di diritto processuale civile*, p. 160.

stvarnu legitimaciju. Pošto se ovaj nedostatak sankcioniše presudom kojom se odbija tužbeni zahtev, okončanju postupka rešenjem o odbacivanju tužbe nema mesta. Ono bi značilo negiranje Ustavom zajemčenog prava na sudsku zaštitu, a pravo na tužbu kojom se pokreće postupak zaštite imaju i oni koji neobuhvatanjem svih učesnika nedeljivog materijalno-pravnog odnosa ulaze u rizik da meritornom odlukom izgube spor.

Odbacivanje tužbe usled krnje procesne zajednice nužnih suparničara ne može se objasniti njenom neurednošću. Prema članu 101. u vezi sa članom 98. Zakona o parničnom postupku, tužbeni podnesak je neuređan ako je nerazumljiv (zato što je nejasan) ili je nepotpun (zato što ne sadrži sve što je potrebno da bi se po njemu moglo postupati). Urednost tužbe tiče se njenih formalnih mana a ne kruga učesnika materijalnopravnog odnosa protiv kojih je ona podneta. Sudu je dozvoljeno da primedbama učestvuje u otklanjanju formalnih nedostataka, ali se ne može baviti upotpunjavanjem procesne zajednice nužnih suparničara, jer to spada u domen materijalnog prava, pa bi bilo kakva sugestija u tom pravcu mogla biti razlog za izuzeće sudije. Osim toga, kod aktivnog suparničarstva upotpunjavanje procesne zajednice ne zavisi od onih koji su tužbu podneli nego od onih koji treba da im se pridruže.

Odbacivanje tužbe zbog krnjeg nužnog suparničarstva ne može se objasniti ni nedostatkom procesne legitimacije. Ta legitimacija obezbeđuje vođenje parnice onima koji nisu učesnici materijalnopravnog odnosa, a stiče se na osnovu zakonskog propisa ili pravnog interesa. Zakonski propis ovlašćuje, na primer, javnog tužioca da zahteva poništenje nečijeg braka ili ugovora. Pravni interes obezbeđuje, na primer, da stečajni poverilac pobija pravne poslove stečajnog dužnika. Ko stiče stvarnu legitimaciju okupljanjem svih učesnika nedeljivog materijalnopravnog odnosa, taj se ne može pozivati na procesnu legitimaciju, jer ga nepotpuna procesna zajednica vodi odbijanju tužbenog zahteva zbog nedostatka stvarne legitimacije.

Pravnosnažna presuda o odbijanju tužbenog zahteva zbog odsustva stvarne legitimacije nije smetnja podnošenju nove tužbe koja bi obuhvatila sve učesnike spornog materijalnopravnog odnosa. Na to ukazuje i rešenje Vrhovnog suda Srbije, Rev. 1017/97 od 13.3.1997. godine: „Da bi jedna pravna stvar bila presuđena, potrebno je da postoji identitet stranaka u istoj ili različitoj ulozi, identitet činjeničnog osnova tužbenog zahteva i identitet predmeta tužbenog zahteva.” U ranijem postupku sa nepotpunom procesnom zajednicom nužnih suparničara i u novom postupku sa potpunom zajednicom nužnih suparničara, nema identiteta stranaka.

2. KOMENTAR PRESUDE APELACIONOG SUDA U BEOGRADU GŽ. 2939/13 OD 4.6.2014. GODINE

Pravoslavna crkvena opština u jednoj stranoj zemlji (dalje: Crkvena opština) donirala je određenu količinu hartije jednom beogradskom institutu (dalje: Institut), koji je preuzeo obavezu da bude izdavač naučnog dela čiji je autor tužilac. Nezadovoljan kvalitetom izdanja, tužilac je podneo tužbu samo protiv Instituta, tražeći poništavanje ugovora o donaciji. Njegovoj tužbi pridružila se, u svojstvu umešača, Crkvena opština.

Prvostepenom presudom Osnovnog suda u Beogradu, P. 68227/10 od 26.11.2012. godine, odbijen je tužbeni zahtev zato što obe ugovorne strane nisu obuhvaćene tužbom.

Apelacioni sud u Beogradu je presudom GŽ. 2939/13 od 4.6.2014. godine odbio žalbu tužioca, navodeći sledeće:

„Neosnovano se osporava zaključak prvostepenog suda da postoji nedostatak pasivne legitimacije zbog toga što Crkvena opština nije obuhvaćena tužbom, iako je strana u ugovoru čije se poništenje traži, kao i da njeno učešće u postupku u svojstvu umešača na strani tužioca nije moglo obezbediti stvarnu legitimaciju tuženoj strani. Ovo zbog toga što u imovinskom sporu o ništavosti zaključenog ugovora tuženu stranu u procesnoj zajednici nužnih suparničara moraju da čine oba ugovarača, budući da se nalaze u nedeljivom pravnom odnosu koji iziskuje da se prema njima spor reši na jednak način. Pošto u ovom slučaju tužba nije obuhvatila Crkvenu opštinu, prvostepeni sud je pravilno postupio kada je, zbog nedostatka pasivne legitimacije, odbio tužbeni zahtev kao neosnovan.

Crkvena opština jeste bila učesnik postupka kao umešač na strani tužioca, ali nije bila suparničar Instituta, što je bio uslov da sud na jednak način reši spor prema oba ugovarača. Umešač nije parnična stranka, pa njegovo učešće u parnici ne znači i učešće u procesnoj zajednici nužnih suparničara.”

Citirani iskaz iz obrazloženja presude valjano komunicira sa članom 211. stav 2. Zakona o parničnom postupku. Prema ovoj odredbi sud će odbiti tužbeni zahtev kao neosnovan, ako tužbom nisu *kao stranke* obuhvaćena sva lica koja su učesnici spornog materijalnopravnog odnosa. Kako protiv Crkvene opštine, koja je saugovornik Instituta, tužba nije podneta, odbijanje tužbenog zahteva bilo je neminovnost, jer je nezamislivo da prema davaocu donacije ugovor ostane na snazi a da prema primaocu donacije bude poništen.

Okolnost da je davalac donacije bio umešač na strani tužioca nema značaja, jer umešač nije isto što i parnična stranka u svojstvu nužnog suparničara. Umešač to svojstvo nema i kad, u smislu člana 219. Zakona o

parničnom postupku, ima položaj jedinstvenog suparničara. Taj položaj mu obezbeđuje intervencijsko dejstvo donesene pravnosnažne presude, jer će ona delovati prema njemu u eventualnom sporu sa strankom na čijoj je strani bio umešač. U parnici u kojoj se umešač sa položajem jedinstvenog suparničara pridružio tužiocu, on i dalje ostaje samo pomagač, sa ovlašćenjem da preduzima radnje koje toj stranci koriste (osporavanje tvrdnji koje je stranka priznala, protivljenje priznanju tužbenog zahteva od strane stranke, podnošenje pravog leka i kad ga stranka nije podnela), ali i bez ovlašćenja da povuče ili preinači tužbu, da se odrekne tužbenog zahteva, da zaključi poravnanje, da podnese protivtužbu ili da preduzme bilo koju parničnu radnju koja šteti stranci na čijoj se strani umešao.⁵

Ovakva pravila o okončanju parničnog postupka kad tužbom nisu obuhvaćeni svi nužni suparničari, sudovi primenjuju od 1. februara 2012. godine, kada je stupio na snagu važeći Zakon o parničnom postupku. Prema članu 506. stav 1. toga zakona, već započeti postupci okončaću se po odredbama ranijeg Zakona o parničnom postupku, što znači da će završni akt biti rešenje o odbacivanju tužbe kao neuredne. Na to ukazuje i rešenje Višeg suda u Požarevcu, Gž. 955/14 od 16.9.2014. godine: „Prema članu 211. stav 2. važećeg Zakona o parničnom postupku, ako sva lica iz spornog materijalnopravnog odnosa nisu obuhvaćena tužbom kao stranke, sud će da odbije tužbeni zahtev kao neosnovan. Pošto je, u konkretnom slučaju, tužba podneta u vreme važenja ranijeg Zakona o parničnom postupku (*Sl. glasnik RS*, br. 125/04 i 111/09), prvostepeni sud je pravilno postupio kada je odbacio tužbu kao neurednu.”

Dostavljeno Redakciji: 1. novembra 2014. god.

Prihvaćeno za objavljivanje: 9. decembra 2014. god.

5 Poznić, B., Rakić Vodinelić, V., 2010, str. 195, 196.